

A Krúdy-tárcák Budapestje

Budapest, a Királyi palota keletre néző szárnya

A kézigránát-dőrejektől hangos, az egyszerű magyar lét színtereit lebuldózerező bankmonstrumok világából, a Demszky-Kuncze vezette fővárosból bizony pihentető szellemi utazás Krúdy Budapestjére visszarévedni. Annál is inkább, mert az már bizonyos, hogy Demszky sohasem lesz „Budapest vőlegénye”, mint Krúdy hőse, a gavalér Podmaniczky Frigyes, Demszkyt legfeljebb a szamizdatkorszak kifutófiújaként fogják regisztrálni a fővárosi annalesek.

A Monarchia Budapestjét a paletta összes színárnyalatával elélni terítő, 1919 előtti Krúdy-tárcák legalapvetőbb vonása és értéke az íráskonzervatív szemlélete. A nemcsak a regényes és novellaíró, hanem a tárcáíró Krúdy művészetében is tetten érhető idősíkváltások, múltba siklások varázslatai, különös metamorfózisai éppen ezt a konzervatív életszemléletet bizonyítják. Krúdy mindig az életminőséget keresi, a kalendáriumi ünnepek során felszikkázó, majd a hétköznapiak testébe záruló *költészetet*, s ezt a poézist találja meg az egyre régebb időrétegek miliójébe behatolva, azokon keresztül utazgatva, s így a látomás és valóság között lebegő lírai prózája sajátos módon a legkézzelfoghatóbb tiltakozás is a liberalizmus hazug „fejlődésemellete” ellen. Mert valójában az igazi értékrend, az életminőség szempontjából nem „fejlődés”, hanem fokozatos visszafejlődés történt a múlt század végétől először lassú, majd századunkban felgyorsult tempóban.

Krúdy művésze megteremti az egységes lírai időt, amelyben látomás és valóság, álom és realitás természetesen szövődik egymásba, a múlt állandóan

együtt él a jelenel és a jövő felé iramló képzelettel, annál is inkább, mert írásaiban maga a múlt is képzelet, a valódi történelemek sejtelmes, imaginárius holdudvara van. De egységes és kozmikus a tér is Krúdynál, a növényi, állati lét antropomorfizált és költői, sőt, még a tárgyi világnak is emberi sorsot formáló létezése van, és fordítva: az értékes emberek, lélekben, testben gazdag nők magukban hordozzák és kisugározzák a növényi, animális és kozmikus lét folyamatosságát, szépségét. A Lövölde tér téli ködben úszó fasora „nagyvilági allé”, amely egyszerűre vezethet a Városligetbe, a Práterbe vagy a Bois de Boulogneba, de ugyanakkor nagyon is falusias ez a terecske, egy darabja a természetnek, ahol mintha a gyümölcsöt áruló asszonyok is „növényi életet élnének”. S ahol hajnalonként a Szív utca és a Király utca egyszerű lányai, polgárasszonyai tapossák a szűz havat, még álomtól szédelőgő lépteik nyomát hagyva ott a hóban. Hogy aztán az álomot, amelyben a varrólány akár grófné is lehet, elfújja a körüti „klondike-i aranyásók” kíméletlen lármája, a pénz csörgése, s a tér öreg utcapseprője is mintha az aranyásók alkalmazottja lenne, eltünteti az álmodó nők lábnyomát, befejezi azt a művet, amelyet a nagykörű lélekölő, robotos palotái elkezdnek reggelente (*Pesti hajnal falusi álma*).

A női lábak vonulása, tánca az egymást váltó nemzedékek örök kavalkádja, az idő lírai egysége, az egymásnak átörökített szép mozdulatok láncolata. „Sokáig tartott, amíg a nők az elmúlt századok uszályai és bő szoknyái alól ki merték dugni a lábukat” – írja Krúdy a *Divat* című tárcá-

ban. A régi időkben még szállodák akadémiai tudományú „cipőszakértői” állapították meg az ajtók elé kitett női lábbelik tulajdonosainak formáját, korát, báját, jellemét, az első világháború éveiben már nincs szükség többé erre a tudományra. Ősszel, amikor „ünnepnapot rendelt az izraelita kalendárium”, déli órában a templomból jövet a „Kelet, ezeregyéjszaka és rafinált nyugati ízlés vonult el szemünk előtt a pesti utcákon. Gyönyörű zsidónőnek selyemruhái suhogtak, mintha az Esther című Jósika regényéből lépkedtek volna elő; a lábak lépésében Kelet imbolygott, mint a buja rózsailat, sötét-kék, ázsiai csillagokkal kirakott égboltozat alatt. A szemekről, a hosszú napi asszonyszemekről csak egy fiatal és ártatlan szerzetes írhatja megfelelő sorokat” (*Őszi lábak*). De a szépség érzéki tobzódásánál is tündöklőbb az egyszerű női értékek felvonultatása a termékenység ölet, csipőjét ringató lábak poézisével. A félretaposott sarkú női cipők tulajdonosai, a háború éveit alatt nyomorgó lányok öle fogja majd a lövészárkokban kivérzett nemzedékek sorait pótolni. S minden buja körüti női lábnál szebb a Lövölde téri kofa „nyerges, asszonyos teltségű lába”, hiszen maga a nő is a „kemény paradicsomjaihoz és jószágú kortéihez” hasonlatos, s a téren surranó patkánytól megrémülve úgy lebbenti fel szoknyáját, hogy a kecses mozdulat a játékos, gyermeki ártatlanságú kacérság és a szemérmesség természetes egységébe kapcsolja össze a nőieség eszményét.

Czére Béla